

hlavního města Prahy a jeho širšího zázemí (aglomerace), jakož i největších center osídlení (např. Brno, Plzeň), dalších půlů ekonomického rozvoje ve vnitrozemí (např. Mladá Boleslav), jakož i středisek v pohraničí (Karlovy Vary, Liberec, Znojmo aj.). Přístup cizinců do odvětví priméru a vybraných oblastí terciéru (např. gastronomie, ubytování) nebude zřejmě příliš prostorově diferencován a bude se týkat patrně většiny území Česka. Tento vývoj vyplyne z velké části z mechanismů volného trhu. Zapojení cizinců do podniků sekundárního sektoru bude nadále spíše selektivní s výraznější účastí v některých odvětvích s nižšími požadavky na kvalifikaci (např. textilní nebo potravinářský průmysl, stavebnictví).

Přehled publikačních aktivit (výběr)

- Dokoupil, J. *Interaktionen über die tschechisch-bayrische Grenze aus der Sicht der Landesentwicklung und Regionalplanung*. In Gute Nachbarn – Schlechte Nachbarn? 6. Deutsch-Tschechisches Begegnungsseminar, Markersbach, 4.–6. April, 2003. pp. 32–37. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2004. ISBN 3–631–52054–9
- Drbohlav, D. – Čermák, Z. *Population migration and mobility in the current Czech Republic – reflections on some conceptual frameworks / Migrace a mobilita obyvatelstva v České republice – reflexe vybraných konceptů a teorií*. Anglické monotematické číslo časopisu Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 2002, roč. 37, č. 1. Eds. Čermák, Z. – Havlíček, T., s. 11–26.
- Havlíček, T. – Miškovský, J. (eds.) *Přeshraniční migrace a trh práce / Vybraná bibliografie*. Praha: UK, 2003, 58 s. ISBN 80–86561–11–9.
- Havlíček, T. – Matusková, A. *A reflection on population stability and the labour market by people living in Czech border regions / Reflexe stability obyvatelstva a trhu práce populací českého pohraničí*. Anglické monotematické číslo časopisu Acta Universitatis Carolinae – Geographica, 2002, roč. 37, č. 1. Eds. Čermák, Z. – Havlíček, T., s. 101–118.
- Jeřábek, M. *Subjektive Perception of the Czech-Saxon border area local development*. In Planning Studies / Alfa Spectra / Central European Journal of Architecture and Planning, 2003, roč. 2, č. 7, s. 18–25.

Dušan Drbohlav – Milan Jeřábek

ČINOHERNÍ SOUBOR PRAŽSKÉHO NÁRODNÍHO DIVADLA Z HLEDISKA DEMOGRAFIE

Divadelní umělci jsou svérázným společenstvím. Mají svůj životní i denní rytmus, odlišný od většinyové populace, samozřejmě nutnost týmové spolupráce je vzájemně těsně sblížuje, přirozená snaha o individuální vyniknutí mezi ně naopak vnáší konkurenci. Ti z nich, kteří díky svým uměleckým kvalitám, často však jen díky náhodě, místu působení nebo osobním vztahům jsou často vidět na plátnech kin, zejména však na televizních obrazovkách, se stávají „veřejným majetkem“, všeobecně známými osobnostmi. Společenství herců si zaslouží pozornost sociologie, jsou však zajímavá i z demografického hlediska. Podle obecně rozšířených názorů – běžných i mezi demografy a sociology – mezi znaky demografického chování nositelů herecké profese patří, že většinou uzavírají sňatky mezi sebou, že jejich manželství bývají často nestabilní, že se často rozvádějí a uzavírají opětovně sňatky (opět většinou uvnitř své pospolitosti), že specifický denní rytmus jim nedovoluje péči o větší rodinu, mají proto méně dětí, že mimopražští (mimobrněňští, mimoostravští) divadelníci se často stěhují, konečným cílem jejich migrace pravidelně bývá Praha (snad ještě Brno, Ostrava). Tyto názory však u nás nebyly zatím nikdy potvrzeny ani vyvráceny seriózním demografickým výzkumem.

Předkládaný přehled je prací jednotlivce, nezaložený na terénním šetření. Týká se vrcholného pracoviště českého divadelního umění – *Národního divadla v Praze* (v dalším textu prostě „Národní divadlo“ nebo ND), byť respektuje existenci Národního divadla v Brně a Národního divadla moravskoslezského v Ostravě. Základním pramenem informací pro přehled byla nedávno zřízená internetová stránka Národního divadla, která poskytuje i podrobný seznam umělců, autorů a spolupracovníků divadla od jeho založení až po současnou divadelní sezónu. Seznam je neobyčejně důkladný, proto i rozsáhlý. Nevynechává nikoho, kdo na jevišti ND sólově vystoupil, nikoho z autorů činoherních, operních a baletních předloh jevištních inscenací, uvádí dokonce i řečníky – politiky na slavnostních shromážděních konaných v Národním divadle. Reprezentativním vzorkem českých (a moravských) divadelníků seznam na internetové stránce Národního divadla přes svou rozsáhlost však není. Samozřejmě nelze vyloučit ani výskyt drobnějších chyb, nejde o oficiální seznam, ani o podklad pro vědeckou studii.

Internetová stránka ND časově vymezuje působení role jednotlivých uměleckých osobností na scénách ND a podrobně uvádí všechny jejich role. Rozlišuje „solisty“ a „účinkující“; všechna následující data se týkají umělců přímo uvedených jako „solisté činohry“. U solistů internetový archiv podrobně uvádí všechny jejich divadelní role, jen zcela výjimečně však připomíná aspoň nejzákladnější osobní

údaje – rok narození nebo úmrtí. Letopočty narození umělců pro tento přehled musely proto být čerpány z odborné životopisné a teatrologické literatury, případně z jiných internetových stránek – např. z informací o filmech nebo televizních inscenacích. Až překvapivě však je, že i u mnoha velmi známých umělců chybí v literatuře nebo na jejich osobních internetových stránkách jakákoli zmínka o letopočtu narození – a pokud tam letopočet je, bývá uveden někdy nepřesně nebo ve více verzích. Existují dokonce i (současní) umělci (muži!), kteří jsou o datu svého narození ochotni uvést pouze znamení zvěrokruhu, nikoli však letopočet¹⁾.

Zajímavá by byla analýza, do jaké míry bylo a je složení vrcholného hereckého souboru ovlivňováno – i když zprostředkovaně – životním stylem dané populace nebo dokonce politickým uspořádáním společnosti a jeho proměnami. Něco napovídá i prudké rozšíření souboru a jeho omlazení po roce 1948, neměnnost souboru po roce 1970 a s ní související výrazné stárnutí do konce osmdesátých let nebo nebývalá vlna příchodů herců z nejmladší generace po roce 1990, spojená s jejich rychlými odchody, stejně tak i v současnosti existence nejpočetnější věkové skupiny herců 60 a víceletých. To by však byla jiná kapitola.

Mezi tradice Národního divadla dlouho patřil nepsaný zákon, že herec, vyznamenaný tím, že se stal sólistou Národního divadla a tím povolán mezi nejvyšší elitu českého divadelnictví, zůstane tomuto divadlu věrný. Z Národního divadla se neodcházelo, angažmá umělce Národního divadla v jiném divadle chtít nechtě bylo považováno za neúspěch nebo i za životní uměleckou prohru. V Národním divadle se končilo úmrtím umělce, ukončením umělecké dráhy nebo přechodem na jinou funkci – zpravidla režisérskou – v divadle.

Podle zmíněných internetových záznamů v činohře Národního divadla od obnovení divadla v roce 1883 až po současnou sezónu 2005–2006 působilo 322 sólistů-činoherců, z nich bylo 193 herců-mužů a 129 hereček. Nejvíce sólistů měla činohra v padesátých a šedesátých letech 20. století s maximem v sezóně 1966–1967 (65), nejméně v první dekádě 20. století – minimum v sezónách 1899–1900, 1902–1903 a 1903–1904 – 29 sólistů.

Tab. 1 Průměrný počet sólistů činohry Národního divadla podle sezón (Average number of lead performers in the company at the National Theatre by season)

Sezóny	Průměrný počet sólistů v sezóně	v tom	
		muži	ženy
1883–1890	32,7	19,6	13,1
1890–1900	33,4	20,1	13,3
1900–1910	32,0	18,3	13,7
1910–1920	33,8	19,4	14,4
1920–1930	36,3	21,3	15,0
1930–1940	38,1	21,7	16,4
1940–1950	47,7	29,3	18,3
1950–1960	61,4	39,0	22,4
1960–1970	59,3	37,7	21,6
1970–1980	58,4	36,2	22,2
1980–1990	57,0	34,1	22,9
1990–2000	53,8	31,8	22,0
2000–2006	50,7	30,8	19,8
1883–2006 celkem	45,9	27,7	18,2

Skladba divadelního činoherního souboru podle pohlaví a věku odráží skladbu postav činoherního dramatu, proto na rozdíl od reálné populace v „činoherní“ populaci převažují muži, kterým prostě dramatická literatura přisuzuje více rolí. Přitom – opět na rozdíl od reálné populace – převaha mužů s věkem vzrůstá; hereckých příležitostí pro muže ve „zralém“ věku bývá dostatek, pro starší herečky se vhodné role někdy hledají obtížně. Je proto přirozené, že v činoherním souboru ND bylo vždy, bez

¹⁾ S vyhledáváním nikde nepublikovaných nebo s opravou sporných dat ochotně pomohli odborníci z Divadelního ústavu a archivu Národního divadla. Ani s jejich spoluprací se nepodařilo zjistit letopočty narození některých dnes již téměř neznámých sólistů činohry z 19. a počátku 20. století – konkrétně Boženy Kášové (angažovaná v sezóně 1893–1894), Marie Renátové (1887–1888), Josefa Seiferta (1888–1889), Marie Světlé (1907–1908) a Marie Zásmucké (1883–1885). Je nepochybné, že tyto letopočty by se daly objevit např. studiem matričních knih.

výjimky, více mužů než žen a že ve starších věkových skupinách muži jednoznačně dominovali. Nejblíže se počet žen v souboru přiblížil počtu mužů v sezóně 1929–1930 (22 mužů a 20 žen), největší převaha mužů byla v sezónách 1921–1922 a 1958–1959, v níž muži tvořili dvě třetiny souboru.

Tab. 2 Podíl žen v souboru sólistů činohry Národního divadla podle sezón (Percentage of women lead performers in the company at the National Theatre by season)

Sezóny	Podíl žen v dané věkové skupině v %					
	celkem	-30	30-39	40-49	50-59	60+
1883-1890	40,2	58,6	42,1	44,8	8,7	0,0
1890-1900	39,8	62,8	52,4	27,0	24,0	0,0
1900-1910	43,0	84,2	38,7	35,6	20,4	38,5
1910-1920	42,6	78,0	43,3	33,0	29,6	28,6
1920-1930	41,3	47,1	52,4	41,6	23,6	37,9
1930-1940	43,0	60,4	45,5	38,5	42,0	18,8
1940-1950	38,5	56,4	43,2	39,0	27,4	41,5
1950-1960	36,5	54,2	38,9	39,4	25,0	40,3
1960-1970	36,4	60,0	50,6	34,3	38,5	21,0
1970-1980	38,0	46,5	53,2	43,2	33,9	27,5
1980-1990	40,2	70,3	47,9	46,4	34,2	31,4
1990-2000	40,9	60,0	46,8	46,9	36,3	26,2
2000-2006	39,1	53,1	48,6	42,4	41,9	17,8
1883-2006 celkem	39,6	62,4	45,8	39,2	32,0	29,6

Činoherní soubor ND byl při založení divadla v průměru téměř o 17 let mladší, než je tomu v současnosti. Od pozdějších období se věková struktura herců činohry lišila především podstatně vyšším podílem herců mladších než 49 let a malým – při založení vůbec žádným – podílem členů ve věku 60 a více let. Nejstarší ze zakládajících členů činohry – Karel Šimanovský – dovršil v první sezóně Národního divadla 58 let, nejmladší herečce – Marii Pospíšilové – bylo 22 let. Karel Šimanovský byl i prvním z herců, který jako aktivní sólista dosáhl – ve třetí sezóně Národního divadla – 60 let věku; až v sezóně 1888–1889 se k němu přidali další dva šedesátníci – František Kolár a Josef Chramosta. Většina sólistů herců byla v prvních dvou desetiletích divadla ve věku mezi 30 a 49 let, padesátníci již byli výjimkou. Soubor však postupně stárl. V sezóně 1888–1889 věkový průměr členů činohry poprvé překročil 40 let; pod čtyřicítku klesl ještě v období 1913–1917, pak již trvale zůstal nad ní. V sezóně 1957–1958 poprvé krátce překročil 50 let. Od sedmdesátých let 20. století věkový průměr sólistů činohry kolem 50 let osciluje, v dosud poslední, právě probíhající, sezóně divadla se citelně zvýšil. Má-li být kritériem průměrný věk sólistů nebo medián – pak je nutno konstatovat, že současný činoherní soubor je nejstarší v celé více než 120 let trvající historii pražského Národního divadla.

Růst podílu nejstarší věkové skupiny – nad 60 let – je nejvýraznějším znakem vývoje věkové struktury souboru. Jako extrémně vysoký se jeví podíl nejstarších sólistů v osmdesátých letech 20. století. Bylo to období, v němž se uzavírala umělecká dráha jedné z velkých generací Národního divadla; legendární umělce z této generace samozřejmě nikdo nevybízěl k odchodu. Zlom přineslo až radikální omlazení souboru v devadesátých letech, založené na odchodu nejstarších herců a příchodu celé plejády nových. Toto omlazení bylo jen krátkodobé. V posledních divadelních sezónách představují umělci ve věku 60 a více let v činohře opět nejpočetnější věkovou skupinu. Naopak nejvíce klesl podíl herců ve věku mezi 30 a 39 lety, jenž se právě v posledních sezónách snížil na historicky nejnižší úroveň.

Tab. 3 Průměrný věk sólistů činohry ND podle sezón (Average age of lead performers in the company at the National Theatre by season)

Sezóny	Průměrný věk sólistů činohry		
	celkem	muži	ženy
1883-1890	39,2	42,0	35,0
1890-1900	40,3	44,0	34,0
1900-1910	41,6	44,6	37,7
1910-1920	40,6	43,1	37,3
1920-1930	43,2	44,7	41,2
1930-1940	42,3	43,5	40,6
1940-1950	45,8	46,7	44,2
1950-1960	48,6	49,0	47,9
1960-1970	48,6	50,3	45,7
1970-1980	50,1	52,0	47,0
1980-1990	51,6	54,0	38,0
1990-2000	48,9	51,1	45,7
2000-2006	51,7	53,6	48,8

Tab. 4 Struktura souboru sólistů činohry podle sezón a podle věkových skupin (Structure lead performers in the company at the National Theatre by season and by age group)

Sezóny	Věková skupina					
	-29	30-39	40-49	50-59	60+	celkem
1883-1890	13,0	42,6	30,0	10,3	4,0	100,0
1890-1900	24,0	25,8	27,4	15,4	7,4	100,0
1900-1910	17,8	29,1	28,1	16,9	8,1	100,0
1910-1920	14,8	35,5	29,6	16,0	4,1	100,0
1920-1930	9,4	28,4	34,4	19,8	8,0	100,0
1930-1940	12,6	26,5	35,4	21,3	4,2	100,0
1940-1950	9,1	22,1	27,5	28,9	12,4	100,0
1950-1960	3,9	26,4	22,3	24,8	22,6	100,0
1960-1970	5,1	15,0	34,9	25,0	20,1	100,0
1970-1980	7,4	16,1	16,3	37,8	22,4	100,0
1980-1990	6,5	16,5	19,6	20,5	36,8	100,0
1900-2000	9,3	14,3	27,3	29,2	19,9	100,0
2000-2006	10,5	11,5	19,4	24,3	34,2	100,0

Z demografického hlediska je patrné, že tempo stárnutí hereckého souboru za 120 let jeho existence v podstatě odpovídá tempu stárnutí celé české populace ve stejném období.

Ženské členky souboru byly od založení divadla výrazně mladší než jejich mužští partneři. V úvodní sezóně činil jejich průměrný věk 34,6 let proti 38,2 let u mužů a obdobný interval zůstal zachován po celou historii divadla. Ani v jedné sezóně nebyl věkový průměr žen-hereček vyšší než věkový průměr mužů²⁾.

Činoherní soubor ovšem potřebuje i mladé a velmi mladé herce. V minulosti byly do souboru ND přijímány zejména mladičké herečky, předurčené pro role naivek. Pět hereček ve své první sezóně v ND nedosáhlo dvaceti let věku, poslední z nich byla *Jiřina Štěpničková* v sezóně 1931–1932. Nejmladší sólistkou v historii byla sedmnáctiletá *Iza Grégrová*, angažovaná v sezóně 1895–1896. Již dávno tak mladé herečky ani herci nejsou v ND angažováni. V současnosti se řádnými sólisty činohry Národního divadla mohou stát mladí herci až po absolvování vysokoškolského studia herectví, to je však možné až ve 22–23 letech. Věková kategorie „do 20 let“ se tak mezi herci – sólisty Národního divadla již dávno nevyskytuje. Nicméně jsou do činohry ND v celé její historii angažováni sólisté nejčastěji v mladém věku, ženy ve věku 20–24 let a muži ve věku 25–29 let. Jen vzácně se novými sólisty činohry stávají herci ve věku 50 a více let – většinou jde o umělce, kteří v jiných divadlech prokázali výjimečné kvality. Zcela výjimečné je angažování umělců ve věku 60 a více let, většinou přecházejících z jiných uměleckých funkcí v divadle.

Tab. 5 Nově angažováni sólisté činohry podle věkových skupin (Newly engaged lead performers in the company by age group)

Věková skupina	Počet nově angažovaných sólistů		
-19	5	-	5
20-24	54	17	37
25-29	74	44	30
30-34	62	43	19
35-39	41	29	12
40-44	33	22	11
45-49	20	14	6
50-54	16	15	1
55-59	6	5	1
60+	6	4	2
nezjištěna	5	-	5
Celkem	322	193	129

Nejvíce nových sólistů – 15 – bylo angažováno pro sezónu 1948–1949, naproti tomu pro sezóny 1956–1957, 1967–1968, 1968–1969, 1977–1978 a 1979–1980 nebyli angažováni žádní noví sólisté. Obdobím vůbec největšího přílivu nových činoherců byla devadesátá léta 20. století, kdy do činohry bylo přijato množství mladých herců, v naprosté většině mužů.

Pro současný soubor činohry – zhruba od roku 1990 – je charakteristické, že se (vedle stálého kádru herců ve vyšším a středním věku) mladí členové ND každoročně mění. Přicházejí do ND na jedinou nebo na dvě sezóny, odcházejí do jiných divadel, po krátké

²⁾ Mezi stálými členy souboru sólistů činohry ND ovšem nemohou být děti – i když dětští herci pravidelně na jeho scénách účinkují. Jako nečlenové souboru nejsou do uváděných přehledů zahrnuti.

Tab. 6 Nově angažovaní sólisté podle sezón (Newly engaged lead performers by season)

Sezóny	Počet nově angažovaných sólistů	v tom	
		muži	ženy
1884–1890	49	27	22
1891–1900	22	11	11
1901–1910	18	9	9
1911–1920	19	11	8
1921–1930	23	12	11
1931–1940	14	7	7
1941–1950	40	27	13
1951–1960	21	14	7
1961–1970	17	11	7
1971–1980	15	10	5
1981–1990	29	17	12
1991–2000	43	30	13
2001–2006	11	7	4
1884–2006 celkem	322	193	129

pauze se třeba vracejí. Angažmá v ND je samozřejmě nadále přitažlivé i pro mladé absolventy uměleckých škol, nejednou však zřejmě i proto, že poskytuje herci renomé, vhodné při hledání angažmá v jiném divadle. Národní divadlo nemůže neposkytovat mladým hercům dostatek hereckých příležitostí, mnohým mladým umělcům nevyhovuje dramaturgie „nejkamennějšího“ divadla. Důsledkem je nikdy dříve nepoznaná fluktuace mladých herců od roku 1990. Na věkové strukturu souboru se příchody mladých herců významněji neprojeví, nezamezily jeho stárnutí.

Tradicí divadel je, že za velkou autoritu v souboru bývá považována osobnost, která v dané sezóně je nejstarší. V první sezóně Národního divadla byl nestorem činohry *Karel Šimanovský*, byl se dožil teprve 57 let; zůstal jím až do sezóny 1899–1900, tedy plných 17 sezón. To se již nepodařilo žádnému jeho následníku. Nejblíže je mu až současný nestor činohry *Radovan Lukavský*, jenž je nejstarším členem souboru od sezóny 1992–1993, zatím tedy 14 sezón.

Pozoruhodné je, že mezi 18 umělci, kteří se od založení divadla vystřídalí na místě nestora činohry, byly pouze čtyři ženy, nejdéle z nich na začátku 20. století *Marie Ryšavá*.

Tab. 7 Nejstarší aktivní členové-sólisté činohry Národního divadla (Oldest active members – lead performers in the company at the National Theatre)

Sezóny	Sólista (sólistka)	Počet sezón, v nichž byl(a) nestorem činohry	Věkové rozpětí
1883–1900	Karel Šimanovský	17	57 – 74
1900–1901	Karel Mošna	1	63 – 64
1901–1913	Marie Ryšavá	12	70 – 82
1913–1920	Eduard Vojan	7	61 – 67
1920–1925	Marie Pštrosová	5	66 – 70
1925–1931	Marie Hübnerová	6	60 – 66
1931–1933	Vladimír Merhaut	2	63 – 65
1933–1942	Rudolf Deyl st.	9	67 – 76
1942–1953	Václav Vydra st.	11	66 – 77
1953–1959	Leopolda Dostalová	6	74 – 80
1959–1960	Eduard Kohout	1	70 – 71
1960–1961	František Smolík	1	69 – 70
1961–1968	Zdeněk Štěpánek	7	65 – 72
1968–1972	Jaroslav Marvan	4	67 – 71
1972–1975	Stanislav Neumann	3	70 – 73
1975–1982	Jiří Dohnal	7	70 – 77
1982–1992	František Filipovský	10	75 – 85
1992–2006	Radovan Lukavský	14	73 – 87

Pro dnešní diváky jsou personifikací Národního divadla především velcí herci minulosti, z nich však především ti, kterým se dostalo příležitosti prezentovat své umění i ve filmu a televizi. Je pozoruhodné, že mezi těmito dávno zemřelými, díky mediím však nadále „žijícími“ hvězdami Národního divadla, jednoznačně převažují muži: *Zdeněk Štěpánek*, *Karel Höger*, *František Filipovský*, *Ladislav Pešek*, *František Smolík*...

Tab. 8 Nejstarší sólisté v historii činohry Národního divadla (Oldest soloists in the history of the company at the National Theatre)

Sólista	Dosažený věk	V sezóně
Radovan Lukavský	87	2005–2006
František Filipovský	85	1991–1992
Marie Ryšavá	82	1912–1913
Leopolda Dostalová	80	1958–1959
Pavel Vondruška	81	2005–2006
Vlasta Chramostová	80	2005–2006
Václav Vydra st.	77	1952–1953
Jiří Dohnal	77	1981–1982
Marie Glázrová	76	1986–1987
Blanka Bohdanová	76	2005–2006
Josef Vinklář	76	2005–2006

Pozn.: Věk v tomto přehledu není odvozen z přesného data narození. Je koncipován jako rozdíl mezi letopočtem narození např. u Františka Filipovského 1907 a letopočtem ukončení příslušné divadelní sezóny – 1992, tedy 85 let. Vedla k tomu nemožnost získání přesného data narození u mnoha někdejších členů souboru, ale i nespolehlivost uváděných dat, vyskytujících se i v několika verzích V zájmu jednotného přístupu se vědomě dopouštíme ojedinělých nepřesností. Např. Radovanu Lukavskému je v sezóně 2005–2006 přisouzen věk 87 let, ačkoli se ho dožije až v říjnu 2006, tedy až po ukončení této sezóny.

Tab. 9 Počet odehraných sezón (Number of seasons performed)

Sezóny	Průměrný počet odehraných sezón sólisty činohry		
	celkem	muži	ženy
1884–1890	3,5	3,6	3,2
1891–1900	8,5	8,9	9,0
1901–1910	12,4	12,7	11,9
1911–1920	11,8	11,9	11,7
1921–1930	13,3	12,6	14,2
1931–1940	12,4	12,6	12,3
1941–1950	13,8	13,8	13,8
1951–1960	16,1	15,1	17,8
1961–1970	16,8	17,1	16,3
1971–1980	17,8	17,0	19,1
1981–1990	20,2	19,9	20,7
1991–2000	11,8	12,6	10,7
2001–2006	14,1	14,1	14,1

Členství v souboru ND dlouho vytvářelo punc „nedotknutelnosti“. Mnozí umělci se natolik svázali s divadlem, že jej přímo ztělesňovali. Bylo nemyslitelné, aby herecké osobnosti jako *Eduard Vojan*, *Zdeněk Štěpánek*, *František Filipovský*, *Ladislav Pešek* nebo *Karel Höger* Národní divadlo opustili a přijali angažmá v divadle jiném. Tito stěžejní členové souboru zůstávali řádnými členy činohry Národního divadla až do vysokého věku, zpravidla až do úmrtí. Limitovaný počet sólistů přitom omezoval možnost angažování mladých herců. Soubor proto výrazně stárl, zastoupení nejvyšších věkových kategorií v něm sídilo. Bylo období, kdy věkový průměr i medián věku činoherního souboru převyšil 55 let. Některé špičkové herecké osobnosti působily a působí jako řádní sólisté, členové souboru i dlouho po osmdesáti letech věku.

Pět z jedenácti umělců v historii souboru působí v současném souboru činohry (*Lukavský*, *Vondruška*, *Chramostová*, *Bohdanová*, *Vinklář*). Svěrázná je situace Pavla Vondrušky, který jako aktivní sólista Národního divadla překročil osmdesátiny, přitom v seznamu činoherních herců–sólistů je uváděn teprve od sezóny 2003–2004; již od roku 1969 však byl dirigentem činoherního orchestru Národního divadla.

Nepřekvapuje, že nejzkušenější – a jak již bylo konstatováno i nejstarší – soubor sólistů činohry působil v osmdesátých letech 20. století, kdy průměrný počet dosud odehraných sezón každého herce překročil 20 let s vyvrcholením v sezóně 1986–1987 s průměrným počtem 21,5 sezón.

26 členů činohry Národního divadla bylo jako její sólisté angažováno 40 a více sezón³⁾. Nejvíce z nich *Leopolda Dostalová*, která v letech 1958–1959 dovršila 51 sezón; těsně se jí přibližuje *Radovan Lukavský*, dosud se 49 sezónami. Z herců minulosti se jí blíží *František Roland* a *Stanislav Neumann* (48 sezón), *Marie Glázrová* a *František Filipovský* (47 sezón), *Ladislav Pešek* a *Václav Švorc* (46 sezón). Mezi dalšími herci, kteří jako sólisté působili v ND více než 40 sezón, jsou např. *Jarmila Kronbauerová*, *Jiří Dohnal*, *Eduard Kohout*, *Ladislav Boháč*, *Jiřina Šejbalová*... V současném souboru, v sezóně 2005–2006 jsou tři umělci, kteří v ND působí 40 nebo více let: *Blanka Bohdanová*, *Oldřich Vlček* a uvedený *Radovan Lukavský*, který je zdaleka nejzkušenějším současným hercem činohry Národního divadla. *Radovan Lukavský* přitom do souboru vstoupil již v poměrně zralém věku. Nespornou skutečností je, že soubor činohry Národního divadla je v současnosti v divadelní sezóně 2005–2006 nejstarší ve své historii.

Milan Aleš

³⁾ Do počtu odehraných sezón jsou zahrnuty pouze sezóny, v nichž umělci působili v Národním divadle. Nejsou proto do něj zahrnuty sezóny, odehrané v Prozatímním divadle – proto v prvních desetiletích je uvedený průměrný počet sezón tak nízký.